

Quin és el paisatge que ofereix el nostre país? Abans que res, però, cal assajar una definició del que entenem per paisatge. La Gran Enciclopèdia Catalana ens diu: «Una porció d'espai caracteritzat per un tipus de combinació dinàmica, i per tant inestable, d'elements geogràfics diferenciats –abiòtics, biòtics i antròpics–. Aquests elements actuen dialècticament els uns sobre els altres i fan del paisatge un "conjunt geogràfic" indisociable, que evoluciona en bloc tant sota l'efecte de les inte-

el segle XIX. I és que, sigui gran o petita, el concepte de *pàtria* va íntimament lligat al paisatge, que és el nostre escenari vital. També podem relacionar *paisatge amb propietat*. Faig referència a una anècdota explicada per Josep Pla, en el seu deliciós llibre *Viatge en autobús*, que em sembla sucosa i que retrata magistralment, en molt poques paraules, certs exemplars comuns de l'espècie humana contemporània. Pla anava en autobús i encesta conversa amb el veí de seient, mentre circulen per una carretera de cornisa de la Costa Brava. Pla elogia el paisatge:

–Quin paisatge tan bonic! No li sembla?

–Pse... –em va contestar amb un deix lleugerament sardònic–.

Què vol que li digui...

–No obstant –vaig replicar– no es pot negar que aquest paisatge...

CATALUNYA I EL SEU PAISATGE

PER: JOAN GANYET I SOLÉ, Director General d'Arquitectura i Paisatge

raccions entre els elements que el constitueixen, com sota l'efecte de la dinàmica pròpia dels elements considerats separatament. Així hom pot parlar d'un paisatge humanitzat quan l'element antròpic ha actuat i ha modificat els altres elements propis (paisatge agrari, urbà, industrial) i d'un paisatge natural quan l'home no els ha modificats». El paisatge al nostre abast és, doncs, el resultat de la transformació de la natura per part de la col·lectivitat.

Al llarg de la història, el paisatge ha inspirat pensaments de tot tipus, des d'Epicur, quan afirmava, «*Si vius al dictat de la Natura, no seràs mai pobre; si al de l'opinió, no seràs mai ric*», fins a autors més propers en el temps que el relacionen amb conceptes tan diversos com el de «pàtria» o el de «propietat».

«La pàtria», deia en un recent article Vargas Llosa, «La pàtria» dels que troben en els seus viatges per la Manxa, per Aragó i Catalunya, el Quixot i Sancho Panza, «és aquest espai concret i humà, que la memòria pot abraçar, un paisatge, una gent, uns usos i uns costums que l'home i la dona conserven en els seus records com un patrimoni personal i que són les seves millors credencials». Aquesta idea de *pàtria* ha durat molts segles, fins fa molt poc. És la petita pàtria. Com se sap, la idea de nació no apareixerà fins

–Aquest és per a mi un paisatge sense to ni so –em va tallar ràpid el cavaller–. A mi només m'interessen els meus paisatges.

–Entén per meus –vaig preguntar– els paisatges que responen adequadament al seu criteri estètic o els que figuren inscrits al seu nom en el Registre de la Propietat?

–Em refereixo a aquests últims, naturalment.

Conclou Pla:

–No deixa de ser un criteri...

Quin és el paisatge que ofereix el nostre país? Ens dol el paisatge? En general podem dir que en els darrers vint anys Catalunya està guanyant la batalla dels centres urbans i perd d'una manera clara la batalla de les perifèries, de les franges periurbanes. I la més estricta realitat és que les ciutats, i els seus cinturons fronterers amb l'espai obert, són els escenaris on es desenvolupa la vida quotidiana de milions de persones, el marc que ens embolcalla a la majoria amb una incidència de primer ordre en la qualitat de vida. Com ha evolucionat el nostre escenari? Cal admetre que a Catalunya no hem fet les coses bé aquestes darreres dècades. Milers de polígons industrials a mig omplir, 2.500 urbanitzacions escampades pertot arreu, desenes de milers d'hortos marginals amb una barraca de fibrociment i un somier de tanca, fils i pals obsolets, publicitat i senyalització sovint caòtiques, etc., etc.

“ QUIN ÉS EL PAISATGE QUE OFEREIX EL NOSTRE PAÍS? ENS DOL EL PAISATGE?

Cal que ens preguntem si s'ha ocupat l'espai de manera prou assenyada. Perquè més que d'urbanització, algú parla d'*urbanització*: *crec* que és un terme encertat. Del model resultant, en coneixem perfectament les conseqüències. Consum excessiu de sòl, d'energia i d'aigua. Problemes irresolubles de mobilitat. Tendència a la desaparició de la riquesa inherent a la ciutat compacta configurada per la diversitat, l'agregació, la proximitat, la mescla. I, a més, vulgarització irreversible del paisatge.

Deia Le Corbusier que «cap obra, per gran o petita que sigui, és indiferent. Té la responsabilitat de fer més formós o més infame el país». Si completem la frase, el pensament del gran arquitecte suís encara tindria més actualitat: «Cada indret, carrer, plaça, moviment de terres, tala de bosc, urbanització, polígon

podem estar de braços plegats lamentant el que ha passat, recordant nostàlgicament allò que fou i que mai més no serà. Hem de passar a l'acció, no tant per a fixar definitivament el que hi ha, sinó per a preservar-ne i enaltir-ne els valors. Crec francament que el moment és propici perquè la societat ha madurat. El Govern de la Generalitat, en col·laboració amb les institucions catalanes sensibles a aquesta matèria, propugna un canvi substancial amb la introducció decidida del concepte de *paisatge* en les polítiques públiques. I això es fa a partir d'una doble consideració formulada per Oriol Nel·lo, secretari per a la Planificació Territorial: a) Sense la gestió del territori no és possible avui preservar i exaltar els valors del paisatge; i b) Sense el reconeixement i la defensa dels valors del paisatge no és possible gestionar el territori en benefici de la col·lec-

L'Alt Urgell des del mirador del Sot de la Pregona. Institut Cartogràfic de Catalunya

“ EL GOVERN DE LA GENERALITAT, EN COL·LABORACIÓ AMB LES INSTITUCIONS CATALANES SENSIBLES A AQUESTA MATÈRIA, PROPUGNA UN CANVI SUBSTANCIAL AMB LA INTRODUCCIÓ DECIDIDA DEL CONCEPTE PAISATGE EN LES POLÍTIQUES PÚBLIQUES

industrial; cada enderroc, cada carretera, cada línia elèctrica, té la responsabilitat de fer més formós o més infame el nostre país». El resultat global del que ha passat el veiem cada dia: Catalunya presenta una imatge desendregada, deixada, sense cura dels detalls, amb pocs indrets d'excel·lència. Cal que reflexionem sobre el perquè de l'enorme contrast entre l'aspecte general que ofereix Catalunya i el dels nostres veïns septentrionals, sense anar més lluny, els del migdia de França, molt més net, curós i ordenat. Si el nostre grau de desenvolupament econòmic i social és semblant al d'ells, l'origen del problema només pot provenir d'una diferència cultural. Aquí trobem la primera gran contradicció: tenim cura de l'interior de casa nostra i massa sovint negligim l'espai públic, que és la casa comuna, que és la casa de tots.

Mentrestant s'estén el sentiment que el procés és ineluctable, que forma part del nostre tarannà, que poc s'hi pot fer. Hom tem pel futur del paisatge català, com si fatalment fos endut per una espiral imparabile de degradació irreversible. És veritat que no s'hi pot fer res? Ben al contrari, cal recordar les paraules d'Hecateu: «Deixaràs de témer, si deixes d'esperar». Si entenem el paisatge en tant que patrimoni cultural, indicador ambiental, recurs econòmic i element simbòlic, els catalans no

podem estar de braços plegats lamentant el que ha passat, recordant nostàlgicament allò que fou i que mai més no serà. Hem de passar a l'acció, no tant per a fixar definitivament el que hi ha, sinó per a preservar-ne i enaltir-ne els valors. Crec francament que el moment és propici perquè la societat ha madurat. El Govern de la Generalitat, en col·laboració amb les institucions catalanes sensibles a aquesta matèria, propugna un canvi substancial amb la introducció decidida del concepte de *paisatge* en les polítiques públiques. I això es fa a partir d'una doble consideració formulada per Oriol Nel·lo, secretari per a la Planificació Territorial: a) Sense la gestió del territori no és possible avui preservar i exaltar els valors del paisatge; i b) Sense el reconeixement i la defensa dels valors del paisatge no és possible gestionar el territori en benefici de la col·lec-

tivitat. L'avenç cap a l'objectiu desitjat té com a mínim dos fronts complementaris: la reconsideració del model d'ocupació del territori seguit fins ara, amb instruments legislatius, urbanístics i administratius *ad hoc*, d'una banda; i, de l'altra, una tasca gradual de mentalització del conjunt de la ciutadania. Antonio Font en el seu llibre *L'explosió de la ciutat* ens dóna pautes sobre com orientar els creixements futurs: la localització de les activitats econòmiques pensant en el transport públic; la complementarietat d'usos; el repartiment racional de les centralitats; la integració social-territorial; l'ús respectuós de l'espai físic; el disseny d'una ciutat prou compacta; l'aposta per la rehabilitació i/o la substitució; la recerca en el disseny de nous patrons residencials, etc. El Govern de la Generalitat a través del Departament de Política Territorial i Obres Públiques ha encetat una acció intensiva. Els plans territorials parcials en fase de redacció, el Pla director urbanístic del sistema costaner i els plans directores urbanístics de la Vall d'Aran, de la Cerdanya i el Pallars Sobirà, entre d'altres, s'adrecen vers aquest objectiu en les zones més pressionades del territori català.

Tot això era necessari i s'està fent a bon pas. Però no és suficient. Calia anar més lluny en relació amb el paisatge, entès

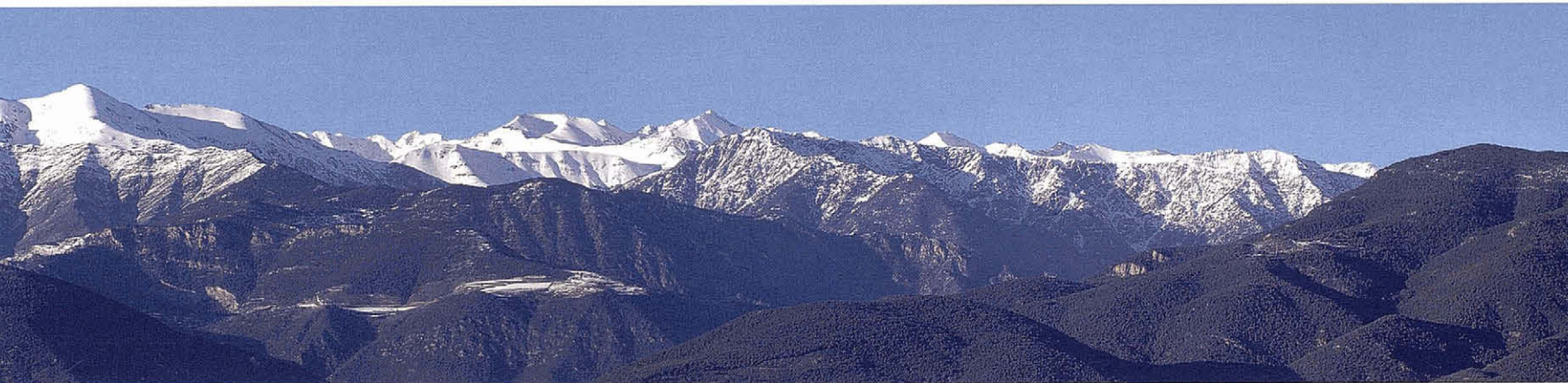

en el seu sentit més ample. Ens n'ofereix l'oportunitat, una oportunitat d'or, la Convenció europea del paisatge, aprovada a Florència l'any 2000 a instàncies del Consell d'Europa i avui ja vigent i ratificada per més de deu països. La Convenció, que defineix el paisatge com qualsevol part del territori –urbà, periurbà i obert–, tal com és percebuda per les poblacions, supera els tres enfocaments tradicionals fins aleshores presents en les legislacions nacionals: les estrictes visions cultural, natural o com a recurs econòmic. La Convenció els aplega i els sintetitza i per primera vegada a la història introdueix el reconeixement jurídic del paisatge. La Convenció obre de bat a bat portes fins ara closes, que convé traspasar amb decisió, seguint el camí iniciat pel Parlament de Catalunya en l'anterior legislatura, quan va ser la primera assemblea legislativa

El Projecte de llei reafirma l'Observatori del Paisatge, recentment constituït per la Generalitat, les universitats públiques, els municipis, les diputacions provincials i els col·legis professionals com l'ens bàsic de concertació entre l'Administració autonòmica i la societat catalana per a endegar accions conjuntes adreçades a millorar el paisatge català. També el Projecte de llei crea un fons econòmic destinat a la col·laboració entre la Generalitat i els municipis vinculats.

Tot això convenia fer-ho: la llei, l'Observatori, els catàlegs, els plans, tot plegat marca el camí. Però cal, a més, un gran esforç pedagògic en què s'han d'implicar al màxim les institucions i el ric teixit associatiu català. Un esforç que hauria de començar des de les escoles, amb la introducció d'una assignatura o crèdit variable que podria anomenar-se Ciutat, territori, paisatge,

“HEM DE TENIR MOLT CLAR, PERÒ, QUE SI PRETENEM RESULTATS GENERALITZATS AL LLARG I A L'AMPLE DE LA GEOGRAFIA CATALANA, ÉS MÉS IMPORTANT LA PERSISTÈNCIA QUE L'ESPECTACULARITAT

regional europea a adherir-s'hi. Per tal de fer-ho, el Govern de la Generalitat ha aprovat el Projecte de llei de protecció i gestió del paisatge amb la voluntat d'aplicar els principis de la Convenció europea a casa nostra. Quins són els objectius fonamentals de la llei? D'entrada, la necessitat de preservar el dret dels ciutadans a viure en un entorn culturalment significatiu, tot reconeixent les dimensions patrimonial i econòmica del paisatge. El Projecte de llei recull els catàlegs de paisatge i les directrius com les eines per a protegir-lo, ordenar-lo i gestionar-lo. Els catàlegs, un per cada regió en què s'organitzarà Catalunya, tenen la funció d'identificar, avaluar i caracteritzar els paisatges i definiran les unitats de paisatge, és a dir, aquells àmbits delimitats a partir d'elements diferenciadors, a més dels objectius de qualitat, que hauran de ser l'expressió de les aspiracions de la gent. Les directrius, per la seva part, van destinades a precisar i incorporar normativament els objectius de qualitat com a normes d'ordenació en els set plans territorials parcials que es vol aprovar en la present legislatura, per tal de lligar estretament paisatge i planificació territorial. D'aquesta manera les directrius paisatgístiques han d'incidir directament en el planejament municipal, amb la manifesta voluntat d'arribar als quatre punts cardinals del nostre país.

o quelcom de semblant. Que aconseguís que s'hi involucressin els mitjans de comunicació públics i privats, les empreses, els sindicats, els artistes, els creadors d'opinió, tothom, perquè aquesta batalla es pot guanyar si tots en som protagonistes directes. A aquest efecte, el Govern de la Generalitat està preparant un programa de caràcter exemplificador de millora paisatgística (amb un total de vint actuacions al llarg de la legislatura) per dur a terme en col·laboració amb els ajuntaments als corredors freqüentats per la ciutadania, que continguin àrees urbanes, periurbanes i espais oberts de vocació agrària. Tot plegat, unes actuacions pensades i executades a través d'una àmplia participació pública. Hem de tenir molt clar, però, que si pretenem resultats generalitzats al llarg i a l'ample de la geografia catalana, és més important la persistència que l'espectacularitat. Cal continuïtat en el temps, com a mínim de tota una generació, si no volem quedar una vegada més al marge i perdre el tren europeu d'una matèria, el paisatge, que toca les fibres més sensibles de les persones i afecta directament la qualitat general d'un país, en aquest cas, el nostre. Recordo una pintada que vaig veure l'estiu passat a la platja de Sorrento (Itàlia). Deia així: “*Un principio non è solo un'idea. Capito?*” I amb lletres més petites: “*Dedicato al mio amore.*”